

[Arvio Maailmankirjat.net:issä](http://Arvio.Maailmankirjat.net/issä)

György Dragoman: Valkoinen kuningas | Maailmankirjat

suom. Outi Hassi Otava 2008 (Mikael Acrigola 2008 palkittu käännös)

Risto Niemi-Pynttari

Moni toivoo, että voisi palata poika- ja tyttövuosien parhaisiin lukuelämyksiin. Että voisi kokea lukemansa yhtä voimakkaana kuin silloin. Kun sitten lukee Viisikkoa, Peppiä tai Aarresaarta uudestaan, kaikki on kuitenkin kutistunut ja muuttunut vähemmän vaikuttavaksi. Jospa joku kirjoittaisi uusiksi tuon kirjan, auttaisi aikuislukijaa, kirjoittaisi teoksen sellaisella lyirisellä proosalla, että nuo kokemukset alkaisivat taas elää.

Unkarilaisen György Dragomanin Valkoinen kuningas hyödyntää seikkailukirjojen genreä, mutta kirjoittaa sen aikuisille hieman samaan tapaan kuin William Golding teki Kärpästen herrassa. Romaanin minäkertoja on 13-vuotias Dzsza, joka seikkailee kavereidensa kanssa sosialistisen kurin Unkarissa.

Poikakirjoissa seikkailut ovat usein vaarallisia tilanteita, kun pojat tunkeutuvat aikuisten alueille. Koulu ja poliisi tarjoavat paljon vehkeilyn aiheita.

Dragomanin romaani alkaa episodilla, joka on luettavissa suomeksi Dragomanin sivuilta. Siinä Dzsza käy aamuvarkaisella varastamassa tulppaneja puistosta. Hän napsii patsaan luota niin paljon kukkia kuin saa syliin mahtumaan, pakenee viimetipassa ja järjestää äidille synttäreillää. Samana aamuna kaksi valtiopoliisin upseeria käyvät uhittelemassa heidän kotomaan, koska isä on viety muutamaa kuukautta aiemmin työleirille. Näin siis pojan maailma tulppaneineen joutuu pahemman kerran runnelluksi.

Miehet Dragomanin romaanissa ovat pääasiassa julmia ja rujoja tyyppejä. Pienimmästäkin syystä he saattavat piestä ja kiskoa tukasta poikia, joita saavat käsiinsä. Näitä samoja hahmoja tapaa seikkailukirjoista, mutta silloin he edustavat vain uhkaa joka onnistutaan välttämään. Opettajat, urheiluvallmentajat, työmiehet, poliisit ja hämärämiehet hakkaavat poikia aina, milloin kurin, opin ja valmennuksen nimissä, milloin isänmaan tai pelkän nujertamishalun nimissä. Dzsza ei aina onnistu välttämään miesten pahoinpitelyjä, mutta pysyttelee yleensä pakoetäisyydellä heistä.

Fyysinen väkivalta, mitä miehet käyttävät on tarkkaa. Verta valuu, muttei liikaa. Se tarkoitus millä julmat miehet lukevat poikien viattomia eleitä, pääsevät heidän salaisuuksiinsa käsiksi, se kumpuaa vivahteikkaasta nöyryyttämisen kulttuurista. Fasismi ja sosialistinen kuriyhteiskunta oli vain sen eräs vaihe, keinot lienevät yhä käytössä.

Järkyttävintä on se tarkkuus, millä nämä kovakouraiset miehet löytävät pojista ne emotionaalisesti herkimät kohdat ja käyvät niihin käsiksi. Dzsalla on ikävä isää, ja hänellä on isän kuva taskussaan. Tämän kuvan kautta tapahtuukin sitten romaanin vaikuttavin emotionaalinen nöyryytys, jota voisi katsella seuraavassa tarkemmin.

Kaksi työmiestä ajaa kaivinkoneet pallokentälle ja keskeyttää poikien pelin. Asiasta valittamaan tullut poika saa iskun vatsaansa, ja muille tarjotaan karkkia isosta pussista. Pojat epäröivät, he tietävät että tällaisilta miehiltä harvoin seuraa mitään hyvää. Jokainen pakotetaan ottamaan karkki, ja sitten selviää miksi:

“..no niin pojat, nyt olette syöneet karkit, mutta tietäkää että ne eivät olleet ilmaisia, maailmassa ei mikään ole ilmaista, kaiken eteen on tehtävä työtä, ... joka ei työtä tee, sen ei syömänkään pidä, mutta te olette jo syöneet, joten nyt on työn vuoro.” (41)

Pojat saivat tehtäväkseen kaivaa ojaa, oman pallokenttensä halki, urakan joka veisi aamupäivät seuraavan viikon ajan.

“Tämä on teidän kenttänne, siksi olette pyytäneet lupaa saada osallistua kaivamiseen..” sanoo toinen miehistä.

“... jos työ ei edisty, löydämme tilallenne muita, saatte nähdä miten hienoa on vapaaehtoinen työpalvelu, miten hyvältä tuntuu rakentaaisänmaata, voitte olla ylpeitä siitä, että saatte jo lapsena osallistua tällaiseen.” (42 – 43)

Ensimmäinen työrupeama on pojille pahin, tauotta he joutuvat kaivamaan kunnes eräs pojista pyörtyy, ja he saavat pitää tauon. Työn aikana Dzsa ajatteli isäänsä, työlerillä Tonavan kanavaa kaivamassa. Miehet puhuivat kuinka raskasta se on, harva selviää varsinkaan jos on joutunut kuumeisena työhön.

Toinen miehistä huomaa kuinka Dzsa katselee salaa valokuvaa, ja tempaa kuvan pojalta. Hän katselee kuvaa tarkkaan, ja on tuntevinaan miehen. Näin alkaa julma leikki pojan emootioiden kustannuksella, mies pyytää toista paikalle ja kysyy, eikö ole tutun näköinen. Pelko ja uteliaisuus tulvahtavat Dzsan mieleen. Hän aavistaa että jotain ilkeää on ilmassa, mutta halu tietää isästä jotain voittaa pelonkin:

Mies näyttää Dzsan isän valokuvaa toiselle, “katso nyt tuota suuta niin huomaat ettei se ole kukaan muu kuin Hakkuri” Toinen katsoo ja hymy levisi hänen kasvoilleen, “Hakkurihan se siinä, hän sanoi, katso miten nuori hän on kuvassa, katso miten sileät hänen kasvonsa ovat, en uskoisi ellen näkisi omin silmin, sitten hän vaikenä ja katsoi minuun, vai niin, sinä olet siis Hakkurin poika, hän sanoi ja ojensi kätensä, ja kun puristin sitä, hän taputti toisella kädellään minua olkapäälle ja sanoi että sain olla ylpeä isästäni, hän oli hyvä mies.

Hän puristi kättäni, mutta se ei sattunut, tunneteko te hänet? ihan oikeasti? minä kysyin. Mies nyökkäsi, totta kai tunnetko, hän on tulossa tänne, hän tuo kopin jossa asumme. Ja sitten mies pani valokuvan takaisin käteeni, tässä, pistä se hyvään talteen, hän sanoi.

Tuleeko hän oikeasti tänne? onko se ihan varmaa? kysyin, kuulin itsekin kuinka ääneni värisi ja tunsin että koko ruumiini vapisi kuin horkassa. Mies katsoi minuun ja kysyi: mitä sinä sanoit, mikä sinun nimesi olikaan? Kerroin hänelle ja hän sanoi: kyllä hän puhuikin sinusta usein, totta hitossa, Hakkuri sanoi ettei ollut nähnyt poikaansa pitkään aikaan mutta pääsisi pian takaisin ja toisi tuliaisia.

Kun kuulin sen, minua alkoi pyörryttää, katsoin maahan, tuijotin kenkiäni, minusta näytti siltä kuin kaikki pyöri ympäri, olin vähällä kaatua, mutta mies otti minusta kiinni, no niin, hän sanoi, rauhoituhan vähän. Mutta minä tärisin vieläkin, ajattelin isän kirjeitä ja kortteja, sitä kuinka äiti oli alussa odottanut häntä takaisin, hän oli säpsähtänyt aina ovikellon soidessa, sillä hän luuli että isä oli päästetty kotiin, te valehtelette minä sanoin, jos isä olisi tullut takaisin olisin jo tavannut hänet, hän olisi tullut kotiin meidän luoksemme, eikä minun isääni sanota Hakkuriksi, ei hän ole teidän ystävänne.

Silloin mies otti minua kiinni hartioista, ja käänsi minut ympäri, rauhoituhan nyt, hän sanoi taas, kuinka kauan siitä on kun olet viimeksi nähnyt isäsi? Yhdeksän kuukautta. Mies nyökkäsi, sitten hän kysyi tiesinkö minä mikä on isorokko... ja sitten hän kumartui vielä lähemmäksi ja alkoi kuiskuttaa niin että sain tuskin selvää siitä mitä hän sanoi, olen nähnyt monien kuolevan isorokkoon, hän kuiskasi, sillä Tonavan kanavalla tauti riehuu vähän väliä, varsinkin uudelleenkasvatusleireissä, mutta kenelläkään ei ole lupa puhua siitä, isäsi sai tartunnan juuri siellä ja melkein kuoli siihen, hänellä oli onnea, sillä taudin takia hän pääsi pois leiriltä eikä joutunut käymään uudelleenkasvatusta loppuun, sillä siellä hän olisi unohtanut koko entisen elämänsä, nyt ovat tuhoutuneet vain hänen kasvonsa niin ettei häntä voi enää tunnistaa ja siksi hän häpeää itseään, siksi hän ei ole kirjoittanut eikä uskaltanut käydä teidän luonanne, sillä hän pelkää mitä te sanoisitte, hänen on täytynyt kerätä rohkeutta ja voima, mutta kohta hän tulee ja tuo työmaakopin ja saat nähdä hänet omilla silmilläsi, sitten hän sanoi älä pelkää, ja tarjosi karkkia, ota poika, älä pelkää, kyllä sinä oman veresi tunnistat, ja jos olet rohkea niin kaikki muuttuu hyväksi.”

Sitten poikien tauko oli ohi, mutta nyt kaivaessaan Dzsa kurkki koko ajan tielle päin, kunnes huomasi

“katolla istui huopaan kääriytynyt mies joka ohjasi aaseja pitkillä kepeillä, silloin lapio putosi kädestäni, katsoin istuvaa hahmoa jolla oli päässään kaivosmiehen kypärä, en nähnyt hänen kasvojaan mutta olemus ei ollut mitenkään tuttu, sitten koppi tuli yhä lähemmäs, se kääntyi kentälle, mutta ajurin kasvat eivät näkyneet vieläkään, silloin kiipesin pois kuopasta, nousin sen laidalle ja odotin, tunsin kuinka käteni ja jalkani tärisivät, silloin mies kiskaisi ohjaksia ja aasit pysähtyivät, sitten hän hyppäsi alas pukilta, näin vain hänen selkäänsä, mutta se miten hän hyppäsi alas toi mieleeni isän, niin myös hänen päänsä asento, kaikki katsoivat minua, miehet ja toiset pojatkin, ja minä astuin

lähemmäs kärryjä, silloin kuski kääntyi ja katsoi minuun, ja kun hän heitti päältäan huovan, näin hänen kasvonsa, ne olivat aivan rokonarpien runtelemat, hänen piirteitään ei voinut nähdä ollenkaan, sillä arvet olivat niin syvät ja niitä oli niin tiheässä, niiden päälle oli sivelty valkoista rasvaista voidetta niin että koko naama kiilsi, ja kun hän näki että minä katsoin häntä, hän hymyili, minä tahdoin vain nähdä hänen silmänsä ja suunsa, tiesin jo ettei se ollut isä, minun isäni, ei voinut olla, ja kuitenkin menin vielä lähemmäksi, kuitenkin avasin suuni ja sanoin: hei isä! vaikka tiesin että edessä seisova mies ei ollut isäni, että työmiehet olivat valehdelleet, kuitenkin sanoin niin ja samalla tunsin hetken ajan että ehkä olin erehtynyt, ehkä se oli sittenkin isä, sillä hän hymyili edelleen, siksi pelästyin vielä pahemmin, tunsin kuinka kylmyys levisi jäseniini, ja sitten ympärillä kaikki yhtäkkiä purskahtivat nauruun...”

Kuinka tarkasti toinen työmiehistä tunnistikaan Dzsän herkän kohdan, herätti toiveita, järkytystä ja rakkauden tunteita – ja murskasi ne sitten.

Poikien vapaudenhalu merkitsee yhteenottoja koulukurin ja urheilukurin kanssa. Heidän seikkailunsa taas paljastuvat hyökkäyksiksi kiellettyyn miesten maailmaan, alueille jossa julmat miehet ottavat pojilta luulot pois.

Toiminnan ja tapahtumien tasolla siis seikkailut, jotka poikakirjoissa olivat sankaruus – ja selviämistäntasioita, kuvataan Dragomanin kirjassa julmien miesten vartioimille alueille tunkeutumisiksi. Klassinen esimerkki on aarteen etsintäretki. Pojat lähtevät etsimään kultakätköä erästä savikaivoksesta, kuultuaan että kaivoksen juoppohullu vartija on kuollut.

Heillä on suunnitelmat aluetta vartioivien koirien huumaamiseksi, mutta kaikki menee kuitenkin toisin kuin seikkailukertomuksessa. He kohtaavat toisen hullun ja pelottavan miehen, jota heidän on autettava. Ja lopulta aarre, jonka he löytävät ei olekaan kultaa, vaan jotain aivan muuta.

Mutta entä kielen ja kuvauksen tasolla, millä tavalla poikien seikkailukirjasta otetaan elementit taideromaaniin ?

Kokemus, jonka hitaasti etenevä lapsilukija saa yksinkertaisista virkkeistä, voidaan avata ja kirjoittaa niin vivahteikkaaksi että aikuinen oppoo siihen samalla tavalla.